

บางกระท่อม

อำเภอหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลก

“บางกระท่อม” เป็นทั้งชื่อตำบลและชื่ออำเภอ เดิมเป็นกิ่งอำเภอขึ้นกับอำเภอบำหมากหรืออำเภอวังทองในปัจจุบัน ได้ยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ปัจจุบันอำเภอบางกระท่อมอยู่ทางใต้ของตัวจังหวัดพิษณุโลก มีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอเมืองพิษณุโลกและอำเภอวังทอง ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอวังทอง ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอเมืองพิจิตร และอำเภอสามงาม จังหวัดพิจิตร ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอสามงาม จังหวัดพิจิตร

ที่ว่าการอำเภอบางกระท่อมตั้งอยู่ริมทางรถไฟ ใกล้กับสถานีรถไฟบางกระท่อม การเดินทางจากตัวจังหวัดพิษณุโลกไปยังที่ว่าการอำเภอบางกระท่อม ที่สะดวกที่สุดก็คือทางรถไฟ ซึ่งมีระยะทางเพียง ๒๗ กิโลเมตร และจากกรุงเทพฯ ถึงอำเภอบางกระท่อม ๓๖๒ กิโลเมตร สำหรับการเดินทางทางรถยนต์จากตัวจังหวัดพิษณุโลกไปยังอำเภอบางกระท่อมนั้นไม่สะดวกนัก เพราะต้องอ้อมไปทางอำเภอวังทอง จากอำเภอวังทองไปยังอำเภอบางกระท่อมถนนยังไม่คึกคัก ดังนั้นทางรถไฟจึงสะดวกที่สุด

หมู่บ้านตำบลในท้องที่อำเภอบางกระท่อม

อำเภอบางกระท่อมแบ่งการปกครองออกเป็น ๘ ตำบล ๗๕ หมู่บ้าน สำหรับชื่อตำบลมีชื่อต่าง ๆ กันดังนี้

– บางกระท่อม	– โคกสลุด
– ท่าศาล	– นครป่าหมาก
– เนินกุ่ม	– บ้านไร่
– ไร่ล้อม	– สนามคลี

ส่วนชื่อหมู่บ้านนั้นก็มีชื่อแปลก ๆ เช่น หนองระมาน ทุ่งเจ๊กแดง ดงขี้พู่ หนองตาเรือ แหลมพระธาตุ เต่าถ่าน หนองคู วัดตายม โคกสนั่น หนองกรต ดงเขวน

หนองตอ โศกเพชร หนองหว้า ดงหมี หนองผึ่ง บึงข้าง ท่ามะขาม บ้านเก่า
สามเรือน สามแยกโกรงเกรง แหลมคก บางกะน้อย ยางโตน บึงเวียน โปธิแดน
ท่านา เกาะคุ แม่เทียบ วังยาง ไพรสุวรรณ หาดตะกุก ใต้วัดขวาง ท่าสาน วังตาบัว
สนามกลี วังสาน เกาะแก้ว ยางกระโต คลองตะแบก ถ้ำเต่า เกาะประตู ปากคลอง
วังป่าแดง วังน้ำใส ทางลัดและย่านยาว เป็นต้น

หมู่บ้านในท้องที่อำเภอบางกระทุ่ม มักตั้งชื่อกับ “วัง” “หนอง” “ดง” และ
“บึง” ดังนี้

วัง เพราะตั้งอยู่ริมแม่น้ำ และแม่น้ำโค้งเป็นวัง จึงใช้ “วัง” นำหน้า เช่น วังยาง
วังสาน วังป่าแดง วังน้ำใส และ วังตาบัว เป็นต้น

หนอง เพราะมีหนองน้ำอยู่มากในท้องที่อำเภอบางกระทุ่ม จึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อหนองน้ำ
และใช้หนองนำหน้า เช่น หนองระมาน หนองตาเรือง หนองกรต หนองตอ
หนองหว้า และหนองผึ่ง เป็นต้น

ดง เข้าใจว่าบริเวณหมู่บ้านนั้นดงมี “ดง” หรือป่าไม้มาก จึงนำมาตั้งชื่อนำหน้าหมู่บ้าน
เช่น ดงแขวน ดงหมี และดงขีพ เป็นต้น

บึง มี ๒ หมู่บ้านคือ บึงข้างและบึงเวียน เป็นต้น

วัดที่น่าสนใจในท้องที่อำเภอบางกระทุ่ม

ในท้องที่อำเภอบางกระทุ่มมีวัดที่น่าสนใจอยู่หลายวัดด้วยกัน ส่วนใหญ่ที่ผู้เขียน
ไปสำรวจพบมักเป็นวัดที่อยู่ริมแม่น้ำ่าน ซึ่งแน่นอนที่สุดที่จะต้องเป็นวัดที่เก่าแก่มาก่อน
อย่างไม่มีปัญหา เพราะแม่น้ำ่านเป็นแม่น้ำเก่านั่นเอง วัดที่น่าสนใจเท่าที่สำรวจมาแล้ว
มีวัดโคกสลุด วัดย่านยาว วัดกำแพงมณี วัดบางกระทุ่ม และวัดห้วยแก้ว เป็นต้น จะ
ได้กล่าวถึงวัดเหล่านี้ตามลำดับไป

วัดโคกสลุด

วัดโคกสลุดเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลบ้านไร่ ริมฝั่งแม่น้ำ่านปากตะวันตก
การเดินทางไปยังวัดโคกสลุดนั้น มีถนนจากที่ว่าการอำเภอบางกระทุ่ม หรือสถานีรถไฟ

บางกระท่อมไปถึงริมแม่น้ำน่าน ระยะทางประมาณ ๗ กิโลเมตร แต่ถนนไม่ค่อยดีนัก มีรถยนต์โดยสารแล่น เมื่อถึงริมน้ำแล้วต้องข้ามเรือจ้างไปยังตลาดราชฎ์อุทิศ ซึ่งอยู่ปากตะวันตกของแม่น้ำน่าน จากตลาดราชฎ์อุทิศ มีถนนดินไปถึงวัดโคกสลุดประมาณ ๑ กิโลเมตรครึ่ง อาจจะเช่ารถยนต์ไปยังวัดนี้ได้

วัดโคกสลุดเป็นวัดที่เก่าแก่และน่าสนใจวัดหนึ่ง มีโบราณวัตถุสถานที่น่าสนใจอยู่หลายอย่าง เช่น หอระฆังเก่า เจดีย์ วิหาร ซากพระพุทธรูปเก่า พระพุทธรูปบาทจำลอง ศาลาการเปรียญ และตู้พระธรรม เป็นต้น

สำหรับ *หอระฆัง* นั้นตั้งอยู่หน้าวัด แต่ชำรุดทรุดโทรมลงไปมาก หลังคาซ้อนเป็นสองชั้น เป็นทรงสี่เหลี่ยม ยอดเรียวแหลมขึ้นไปคล้ายกับปীরามิต ซึ่งเป็นแบบแปลกแบบหนึ่งที่หาได้ไม่ยากนักในวัดอื่น ๆ ถัดเข้าไปในบริเวณวัด มี *เจดีย์เก่า* อยู่ถึง ๕ องค์ คืออยู่หน้าวิหาร ๔ องค์ หลังวิหารอีก ๑ องค์ เจดีย์หน้าวิหารนั้นเป็นเจดีย์กลม ๓ องค์ กับอีกองค์หนึ่งเป็นเจดีย์แบบย่อเหลี่ยมมุมไม้สิบสอง และหลังวิหารเป็นเจดีย์กลม เช่นเดียวกับ ๓ องค์แรก เจดีย์ทั้งหมดนี้อยู่ในสภาพทรุดโทรมเช่นกัน

ส่วน *วิหาร* นั้นเข้าใจว่าถูกซ่อมแซมมาหลายครั้งแล้ว แม้กระทั่งพระพุทธรูปภายในวิหารก็ถูกซ่อมแซมเช่นกัน ที่น่าสนใจก็คือ บันไดทางขึ้นวิหาร มีนาคปูนปั้นอยู่ ๒ ข้าง แต่น่าเสียดายที่ไม่มีเศียรเศียรแล้ว ถ้าอยู่ครบคงจะงามไม่น้อย ที่ข้างบันไดก็มีลวดลายปูนปั้นเป็นดอกบัว หลังวิหารมี *พระพุทธรูปบาทจำลอง* ตั้งอยู่ด้วย ข้างวิหารมีซากพระพุทธรูปศิลาไม่มีเศียรวางอยู่ กับมีใบเสมาศิลาวางฝังอยู่ด้วย ทั้งซากพระพุทธรูปศิลาและใบเสมานี้เป็นของเก่าอายุหลายร้อยปีมาแล้วอย่างแน่นอน

ถัดจากวิหารเข้าไปเป็น *พระอุโบสถ* ซึ่งสร้างขึ้นใหม่แทนที่บนพระอุโบสถเก่า ซึ่งถูกรื้อไป ท่านเจ้าอาวาสเล่าให้ฟังว่า พระอุโบสถเก่านั้นมีจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งมีเรื่อง ไตรภูมิ มารผจญ และเทพชุมนุมอยู่ด้วย เข้าใจว่าคงเป็นจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นก็ได้ น่าเสียดายที่พระอุโบสถหลังเก่าได้ถูกรื้อเสียแล้ว จึงไม่มีโอกาสที่จะได้เห็นจิตรกรรมฝาผนังดังกล่าวได้

สำหรับ *ศาลาการเปรียญ* เป็นศาลาแบบไทย หลังคาสูงใหญ่ ที่หน้าบรรณมี

ภาพเขียนเรื่องมารผจญศึกไว้ด้วย แต่ภาพเขียนที่เพิ่งเขียนขึ้นใหม่ บนศาลาการเปรียญมี
ตู้พระธรรม ลายรดน้ำด้วย ซึ่งมีฝีมือที่มากทีเดียว และมีพระพุทธรูปทรงเครื่องมากมาย
หลายองค์ด้วยกันอีกด้วย

เนื่องจากวัดโคกสลุดตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน และตลิ่งพังลงเรื่อย ๆ ปรากฏว่า
กำแพงของวัดได้พังลงน้ำไปเสียแล้ว

จึงเห็นได้ว่าวัดโคกสลุดเป็นวัดเก่าแก่ที่น่าสนใจวัดหนึ่งของอำเภอบางกระทุ่ม

วัดย่านยาว

วัดย่านยาวตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลโคกสลุด แต่อยู่ห่างจากวัดโคกสลุดลงไปทางใต้
และอยู่ใต้ตลาดราชบุรีอุทิศลงไปประมาณ ๒ กิโลเมตรเศษ สำหรับวัดโคกสลุดนั้นอยู่เหนือ
ตลาดราชบุรีอุทิศขึ้นไป แต่วัดโคกสลุดอยู่ในท้องที่ตำบลบ้านไร่ แทนที่จะอยู่ในท้องที่
ตำบลโคกสลุด ทั้งนี้เนื่องจากการแบ่งอาณาเขตของตำบลกันใหม่ เดิมก็อยู่ในท้องที่ตำบล-
โคกสลุดนั่นเอง

สิ่งที่น่าสนใจของวัดคือ จิตรกรรมฝาผนังซึ่งเขียนไว้เหนืออาสนสงฆ์บนศาลา-
การเปรียญ ซึ่งเขียนเป็นเรื่องทศชาติ ครบทั้ง ๑๐ ชาติ แต่ได้ถูกเขียนซ่อมเสียใหม่เมื่อ
ราว ๔๐ ปีเศษมานเอง นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูป ๒ องค์ในวิหาร เข้าใจว่าเป็นพระพุทธรู-
ปสมัยอยุธยาตอนปลาย องค์หนึ่งใหญ่ อีกองค์หนึ่งเล็ก ชาวบ้านเรียกกันว่า “หลวงพ่อ
เพชร” และที่หน้าวิหารมีเจดีย์แบบลังกาอยู่เหลี่ยมมุมไม้สิบสองอีก ๑ องค์ เข้าใจว่าสร้าง
ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย แต่ตัวสถาปัตยกรรมหรือต่อเติมขึ้นใหม่เพราะไม่สมส่วน
กับฐานเลย สำหรับพระอุโบสถนั้นกำลังก่อสร้างยังไม่เสร็จ เข้าใจว่าหลังเก่าคงถูกรื้อไป
แล้วสร้างหลังใหม่ขึ้นแทน นอกจากนั้นในวัดย่านยาวยังมีสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ก็คือ หอระฆัง
ศาลาท่าน้ำ และหอสวดมนต์ ซึ่งทั้ง ๓ นี้มีลักษณะเป็นแบบไทยแท้ที่หาดูได้ไม่ง่ายนักตาม
วัดต่าง ๆ

จึงกล่าวได้ว่าวัดย่านยาวเป็นวัดที่เก่าแก่อีกวัดหนึ่งของอำเภอบางกระทุ่ม

วัดกำแพงมณี

วัดกำแพงมณี ตั้งอยู่เหนือตลาดราชบุรีอุทิศเพียงเล็กน้อยเท่านั้นเอง และอยู่ใต้วัดโคกสลุดลงมา

โบราณวัตถุสถานเก่าแก่ของวัดกำแพงมณีเองนั้นไม่มี แต่มีโบราณวัตถุสถานที่นำมาจากวัดร้างอื่น ๆ เช่น อิฐโค้งก้อนใหญ่ซึ่งนำมาจากวัดร้างเหนือวัดโคกสลุดขึ้นไป กล่าวกันว่าที่วัดร้างแห่งนี้มีพระพุทธรูปหน้าตักกว้าง ๓ ศอก ไม่มีเศียร เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น นอกจากนี้ก็ได้อิฐมาจากวัดร้างปากตะวันออกของแม่น้ำท่าจีน กับทั้งได้พระพุทธรูปสมบุรณ์มาหนึ่งองค์ มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปสมัยอุทธรูปของอิทธิพลลพบุรี นอกนั้นก็เป็นที่มาของพระพุทธรูปที่เหลือไม่สมบุรณ์ทั้งองค์ สำหรับวัดร้างทั้งสองแห่งนี้ น่าศึกษากันกว่าเป็นอย่างยิ่ง เพราะคงจะเป็นวัดที่เก่าแก่วัดหนึ่งมาแต่สมัยอุทธรูป หรืออาจจะถึงสมัยสุโขทัยก็ได้

สำหรับอิฐที่นำมาจากวัดร้างทั้งสองนี้ ทางวัดกำแพงมณีต้องการนำมาสร้างพระอุโบสถของวัดต่อไป

จากตลาดราชบุรีอุทิศหรือวัดกำแพงมณีซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน และอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนปากตะวันตกนี้ มีถนนตัดต่อไปถึงแม่น้ำยม ซึ่งมีระยะทางไกลที่สุดของแม่น้ำทั้งสองนี้คือระยะทางเพียง ๒๐๑๐ เมตรเท่านั้นเอง และในเขตแม่น้ำยมนี้เป็นท้องที่ของอำเภอสางงาม จังหวัดพิจิตร มีวัดเก่าแก่อยู่วัดหนึ่ง ชื่อ “วัดกำแพงดิน” ยังมีพระอุโบสถเก่าแก่อยู่หลังหนึ่ง ผนังพังเสียแล้ว และใช้เสาไม้ใหญ่มาก บนศาลาการเปรียญมีตู้พระธรรมลายรดน้ำรุ่นเก่า ๒ ตู้ด้วยกัน สำหรับวัดนี้เดิมชื่อวัดพลับรัตนราชบำรุงธรรม เพราะมีต้นมะพลับขนาดใหญ่อยู่ถึง ๔ ต้น ถึงแม้วัดกำแพงดินมิใช่อยู่ในท้องที่อำเภอบางกระทุ่มก็ตาม แต่ก็มีเขตติดต่อกันใกล้เคียงกันมาก เพียง ๒ กิโลเมตรเท่านั้น จึงนำขม่นำศึกษาอีกวัดหนึ่ง

วัดบางกระทุ่ม

วัดบางกระทุ่มตั้งอยู่ริมคลองบางกระทุ่ม ซึ่งเป็นคลองที่ติดต่อกับแม่น้ำท่าจีนด้วย และอยู่ในท้องที่ตำบลบางกระทุ่ม ห่างจากที่ว่าการอำเภอบางกระทุ่ม ประมาณ ๓ กิโลเมตร

มีถนนรถยนต์เล่นได้ถึงริมคลองบางกระท่อมแล้วข้ามฟากไปยังวัดบางกระท่อมได้ ถ้าเป็น
ฤดูแล้งมีสะพานไม้เดินข้ามได้

สำหรับวัดบางกระท่อมนี้ท่านผู้สูงอายุเล่าให้ฟังว่า วัดบางกระท่อมเดิมนี้ตั้งอยู่คน
ละฟากแม่น้ำเยื้องกับวัดบางกระท่อมปัจจุบันเล็กน้อย แต่ว่าทำเลวัดเดิมไม่เหมาะสมอย่างหนึ่ง
และโบราณวัตถุสถานชำรุดทรุดโทรมมากอีกประการหนึ่ง ทางวัดจึงย้ายไปตั้งอยู่ที่ปัจจุบัน
สำหรับวัดบางกระท่อมเดิมนั้น ปัจจุบันกลายเป็นสวนมะพร้าวไปเสียแล้ว ยังมีเสาศ
พระอุโบสถเหลืออยู่ มีผู้คนไปชุกกันหาของมีค่ากันบ่อย ๆ

วัดบางกระท่อมในปัจจุบันนั้น ย้ายมาสร้างขึ้นใหม่เมื่อราว ๑๐๐ ปีเศษมาเอง
มีโบราณสถานที่น่าสนใจก็คือ พระอุโบสถซึ่งสร้างขึ้นเมื่อราว ๑๐๐ ปีเศษ ภายในมีจิตรกรรม
ฝาผนังซึ่งเขียนแบบอิทธิพลตะวันตก มีการเขียนแบบแรเงา มีระยะใกล้ไกล เรื่องที่เขียน
เป็นเรื่องพุทธประวัติ และมารผจญก็มี ที่ผนังหน้าพระอุโบสถก็มีด้วยฝีมือในการเขียน
อยู่ในชั้นที่เดียว

วัดห้วยแก้ว

วัดห้วยแก้วตั้งอยู่ข้างที่ว่าการอำเภอบางกระท่อม ในท้องที่ตำบลบางกระท่อม
นั่นเอง

วัดห้วยแก้วนี้มีโบราณวัตถุสถานที่น่าสนใจก็คือ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระ
อุโบสถ ซึ่งเป็นฝีมือคนเขียนคนเดียวกับที่วัดบางกระท่อมนั่นเอง เรื่องที่เขียนก็เหมือนกัน
คือเป็นเรื่องพุทธประวัติ มีมารผจญ ไตรภูมิ เป็นต้น

วัดต่าง ๆ ในท้องที่อำเภอบางกระท่อม

นอกจากวัดสำคัญที่กล่าวมาแล้วในท้องที่อำเภอบางกระท่อมยังมีวัดต่าง ๆ อีกมาก
มายหลายวัดด้วยกัน ที่ผู้เขียนยังเดินทางไปสำรวจไม่ถึง แต่ก็หาโอกาสเดินทางไปสำรวจ
ในโอกาสต่อไป วัดต่าง ๆ เหล่านี้มีดังนี้

– วัดสามเรือน วัดบึงลำ วัดท่าตาล วัดวังสาร วัดปากคลอง (ส่วนใหญ่
อยู่ในท้องที่ตำบลนครป่าหมาก)

- วัดเนินกุ่ม วัดศรีศรัทธาราม วัดคงหมี วัดตายม วัดเจริญราษฎร์ วัดหนองกรด วัดโคกสนั่น วัดใหม่ไพรมณี (ส่วนใหญ่อยู่ในท้องที่ตำบลเนินกุ่ม)
- วัดกรุงศรีเจริญ วัดท่ามะขาม วัดท่านา วัดแหลมครก (ส่วนใหญ่อยู่ในท้องที่ตำบลไผ่ล้อม)
- วัดห้วยแก้ว วัดบางกระท่อม (อยู่ในท้องที่ตำบลบางกระท่อม)
- วัดกุฎีทอง (วัดร้าง) อยู่ในท้องที่ตำบลท่าศาล
- วัดประสาธศรัทธา วัดสนามคลีตะวันออก วัดสนามคลีตะวันตก (ส่วนใหญ่อยู่ในท้องที่ตำบลสนามคลี)
- วัดย่านยาว อยู่ในท้องที่ตำบลโคกสลุง
- วัดสิริสุทธาวาส วัดไพรสวรรณ วัดโคกสลุง วัดกำแพงมณี วัดแม่เทียบ (ส่วนใหญ่อยู่ในท้องที่ตำบลบ้านไร่) *